

ТАСВИРИЙ САНЪАТ АСОСЛАРИНИ ЎҚИТИШДА ЎҚУВЧИЛАРГА ИНДИВИДУАЛ ЁНДОШИШ

Ергашова Орифа Холмуратовна

қўқон Давлат Педагогика Институтини ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5703083>

МАҚОЛА ТАРИХИ

Qabul qilindi: 01- Noyabr 2021

Ma'qullandi: 05- Noyabr 2021

Chop etildi: 10- Noyabr 2021

KALIT SO'ZLAR

Ўқувчилар, қобилият,
тасвирий санъат,
ўқитувчи, тасвирий
фаолият

ANNOTATSIYA

Ушбу мақола тасвирий санъат асосларини ўқитишда ўқувчиларга индивидуал ёндошиш бўлиб, ўқувчиларнинг психик ва физиологик хусусиятларини ҳисобга олиш, индивидуал хусусиятлар, рағбарлантириш усуллари, ўқувчиларнинг психик ва физиологик хусусиятлари ҳақида ёритилган

Мақтаб хар бир индивидуал хусусиятлари билан бир-биридан фарқ қиладиган турли ёшдаги болалар таълим олади. Ўқувчилар орасида кўриб турган нарсаларни тўғри тасвирлай оладиган хотира асосида қийналмай расм чизадиганлар билан бир қаторда, оддий расмга қараб нусха кўчиришга ҳам қийналадиганлар учрайди. Бу борада биз баъзи ўқувчиларнинг кўриш қобилиятларининг сустлиги, ранг сезмаслиги каби бошқа холлар ҳисобга олинади.

Ўқувчиларнинг психик ва физиологик хусусиятларини ҳисобга олиш, ҳар бир ўқувчининг имкониятига мослашиш деган сўз эмас. Аксинча турли усул ва методлар ёрдамида билимларини ҳар бир ўқувчига етказиш демақдир.

Ўқувчиларнинг қобилият ва

хусусиятларига қараб гуруҳларга бўлиб таълим бериш методи мақсадлидир.

"Кучли" биладиган ўқувчиларга "кучсиз" билимли ўқувчиларни бириктириб қўйиш ҳам яхши натижалар беради. Ўқувчиларнинг тасвирий фаолиятини активлаштиришда, айрим ўқувчилар билан якка тартибда муносабатда бўлиш ва унга педагогик таъсир ўтказиш ҳам катта аҳамиятга эга.

Таълимнинг индивидуаллаштириш масаласи ҳозирги даврда педагог ва рухшунос олимлар ва услубчиларни қизиқтирмоқда.

Синфдаги болалар ҳақидаги дастлабки маълумотларга эга бўлгандан кейин, ўқитувчи ҳамма болаларни қобилияти ва малакаларига қараб қуйидаги гуруҳларга бўладилар:

- тасвирий фаолияти яхши ривожланган, кузатувчанлиги,

ижодий тасавури тараккий қилган, расм материалларини ўзлаштирган ёки тез ўзлаштира оладиган ўқувчилар.

Ўқув материалларини умумий тушунтиришдан кейин мустақил ишлаш оркали ўзлаштирадиган ўқувчилар.

Тасавур қилиш қобилияти, сўз ва дарс материални сушт ўзлаштирадиган, ўқитувчининг махсус ёрдамида мухтож ўқувчилар ҳар уччала гуруҳдаги ўқувчиларга тавсия қилинадиган топшириқлар олдиндан тайёрланиб, Ўқитувчининг фронтал тушунтиришдан кейин ҳамма ўқувчилар ўз қобилиятларига яраша иш билан банд бўлиши керак.

Ўқувчилар активлигини оширишда ўқитувчи суҳбати катта аҳамиятга эга. Суҳбат ҳар бир ўқувчининг активлигини маълум даражада ўстиради. Натижада дарсга актив қатнашадилар ва ҳар бир саволга жавоб беришга интиладилар. Турли карточка-саволлар тарқатиш ўқувчиларнинг ижодий хаёлини ривожланиши учун турки бўлиб хизмат қилади, мазмунли расм чизишда муваффақиятга эришишларига куйидаги усуллар ёрдам бериш мумкин.

Карточка- саволлар тахминан куйидагича бўлиши мумкин:

- Сен темани ёритиш учун қандай мазмунда расм чизмоқчисан?
- Тасвирингда асосий ўринни нима эгаллайди?
- Айрим нарсаларни расмини тўғри чиздингми? Тешкириб кўр.
- Биринчи пландаги нарсаларни ва фигураларни орқа пландагилар билан таққосла ва бошқалар.

Тўғри тузилган карточка-саволлар ўқувчилар билимининг мустаҳкамлигини оширади, ларнинг

тасвирий санъатга бўлган қизиқишини кучайтиради.

Ўқувчилар билан индивидуал ишлашда рағбарлантириш усулларининг роли ҳам катта. Ўқитувчи ўқувчиларнинг вазибаларини текшираётганда фақат I – II группа ўқувчиларнинг ютуқларини намуна сифатида кўрсатавермай, III группа ўқувчиларини хатм эътибор бериши керак. Улардаги озгина бўлсада ўсиш ва ўзгаришни ҳисобга олган ҳолда, уларни рағбарлантириб туриш шарт. Масалан: болалар қаранг Карим чизгн суратга. Олдинги ишларидан анча тузук. Карим ҳаракат қилса, аълочи ўртоқларига тез кунда етиб олиши мумкин экан. Бугун мен унга "4" бал қўяман. Агар бундан ҳам яхшироқ чизиш қолса, у ҳам ўртоқларига ўхшаб "5" баҳо олади. Ўқитувчининг бу сўзлари каримни албатта "5" баҳога олишга ундайди. Ўқувчиларнинг активлигини оширади.

Ўқувчилар билан индивидуал ишлашнинг аҳамияти катта. Бу усул ёрдамида қоқоқларсиз ўқитиш даражасига етиш мумкин. Тасвирий санъат ўқитиш хоналари ёруғ бўлиши керак. Ёруғлик нормал бўлмаган жойда кўриш сезгиларига зўр бериш зарарлидир.

Баъзи бир хил ўқувчиларда яхши эшитмаслик, узоқдагини кўра олмаслик каби касалликлар учрайди. Одатда бу хил ўқувчилар ўқитувчининг эътиборда бўлиши ва олдинги парталарда ўтиргани маъқулроқдир.

Кўз ҳар хил узунликдаги ёруғлик тулқинларини бир хилда сезмайди. Кўз сариқ ва ҳаво рангни сезишга мойилроқ бўлади. Баъзан хроматик рангларни мутлоқ сезмаслик ҳоллари ҳам учраб туради.

Бундай кишининг кўзига барча буюмлар қорамтир рангга бўялгандек кўринади. Кўпинча айрим рангларни қизил ва яшил рангни сезмаслик ҳолати учраши мумкин, бу дальтонизм дейилади.

Дальтонизм кўришидаги энг муҳим камчилик ҳисобланади. Бундай ўқувчиларнинг касб танлашда ўқитувчи алоҳида эътибор бериши зарур, чунки дальтонизмга учраганлар, шофер, машинист ва учувчилик қила олмайди, рассом бўла олмайди.

- Тасвирий санъат инсон ҳаётида, унинг ахлоқий тарбиясига таъсир этувчи муҳим омиллардан биридир. Инсоннинг ҳис қилиш, санъат объектидан ҳиссий лаззатланиш хусусиятларини шакллантиришда – санъатнинг й'налтирувчи асосий кучини кўрамаиз.

В.А.Сухомлинский – болалар тарбияси тўғрисида жуда кўп фойдали фикрлар бериб кетган. Болаларни ҳиссий тарбиялаш эстетик-ахлоқий маданиятли этиб тарбиялаш гўзалликни сеза олиш, қабул қилиш билишни шакллантириш керак.

Жисмоний ва илоҳий гўзалликни ҳис қилиш тасаввур қилиш ҳақида ҳам ўйлаб кўрилса мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Қилган ишидан завқланиш, санъатни тушуниш ва ҳис қилиш, ҳамда болаларни санъат асарларини севишга ўргатиш, табиатни муҳофаза қилиш табиатдан завқ олиш каби ҳислатларни такомиллаштириш лозим.

Ҳар бир одам гўзалликни кўра билиш, ҳис қилиши, завқлана олиши маънавий тарбиянинг асосидир.

Инсоннинг интилиши унинг дунёқарашини шакллантиради.

Маънавий тарбияда тасвирий санъатнинг тутган ролини ҳеч бир нарса билан алмаштириб бўлмайди. Тушуниб етиш, ҳис қилиш орқали турли хил образларни яратамизки бу сиймолар инсон юрагига дилига йўл топади. Ақлини таажжубга солади.

- Бадиий диднинг ўсиши, маънавий қониқиш ҳосил қилишга, инсон дунёқарашининг шаклланишига шароит яратади. Ижтимоий кўтаринкилик, шахснинг маънавий-маърифий билимини, ҳаётда тутган ўрнини белгилаб беради. Тасвирий санъат асари муаллифи муҳитни, орзу қилган образни яратиш, гўзалликни пайдо қилиш учун уни аввал тасаввур этмоғи ва сўнг тасвирламоғи лозим. Ўз устида тинимсиз меҳнат қилган мусаввиргина ўзи орзу қилган кўникмани шакллантира олади.

Бола билиш орқали ҳар томонлама ривожланади, олам бутунлигини тушуниб етади. Гўзалликни севиш, уни ҳис қилиш даражасига эришади.

- Гўзаллик нима?

Инсоннинг ҳаётий турмуш тарзида, ахлоқий ва ижтимоий ҳаётида, маънавий чехрасининг табиий шаклланишида акс этадиган ҳолатлар тизимида – маънавий тарбиянинг асосий котегориялари сифатида акс этади. Гўзалликни кўра билиш, ҳис қилиш, дид билан баҳо бериш - ҳиссий кўникма ҳосил қилишга олиб келади.

Нарсаларнинг бир-бирига боғлиқлиги, овозларнинг табиат билан уйғунлашиб кетиши, рангларни ўзаро узвий оҳангдорлиги – гўзаллик негизидир. Инсон ички дунёсининг мукамаллиги дидининг юксаклиги – шахсни ҳиссий

гўзалликка интилувчан этиб тарбиялайди.

Ўзаро мулоқатда ҳам одамларнинг маънавий етуклиги, фаоллиги туфайли – инсон ижтимоий ҳаётнинг яратувчиси дейишимизга асос бўлади.

Рассом одамни, ҳайвонат оламини тасвирлар экан унинг тузилишини ҳамда тасвирлаш методикасини мукамал билмоғи лозим.

Методика сўзи грекча бўлиб, "тадқиқот" йўли билиш, усул маъноларини беради. Педагогикада ўқитиш методлари деганда, талабаларни билим, маҳорат ва малакаларини оширишда ижодий қобилиятларини ривожлантиришда ва дунёвий билимларни чуқур эгаллашида ўқитувчиларнинг қўллаган иш методлари - усуллари тушунилади.

Олий таълим муассасаларида таълимнинг турли усуллари қўлланилади. Масалан: ўқув, ўқув тури, режасини дастури ва таълим принциплари, ўқув тарбиявий ишларнинг мақсад ва вазифалари муҳим аҳамиятга эгадир.

Республикамизда рўй бераётган ўзгаришлар барча соҳалардаги каби бўлажак тасвирий санъат педагогларининг зиммасига ҳам ўта маъсулиятли вазифаларни юклайди. Дарҳақиқат халқимиз ўз

мустақиллигини қўлга киритиб халқаро миқёсида тўла ўзлигини намоиш қилди.

Тасвирий санъат, яъни маънавият ўқитувчиси бошқа фанлар ўқувчилари каби биринчи галда энг юксак фазилатли, ахлоқий пок, иймон ва эътиқодли, ҳалол ва софдил, талабаларга, ўсмир ва ёшларга нисбатан ўта меҳрибон, ўта талабчан ва ўзбек халқининг урф-одатларини, анъаналарини мукамал биладиган ва ҳурматини жойига қўядиган бўлиши керак.

Ўқитувчининг касбий хусусиятлари борасида тўхталганда шуни таъкидлаш лозимки, у энг аввало ўз касбининг жонкуяри, уни дилдан севадиган, ўз ишига ижодий ва илмий ёндошадиган шахс бўлмоғи таълаб этилади. Бу шахсда янги билимлар ва илғор тажрибаларига чанқоқлик, муҳими унда ташкилотчилик, кузатувчанлик, қатъийлик ва инсонийлик хусусиятлари яққол сезилиб турсин. Ўқитувчи тасвирий санъатдан махсус билим ва малакалар билан қуролланмасдан туриб муаллимликни бажара олмайди ёки ўқувчи ёшларга табиат гўзаллигини, она Ватанимизнинг тарихини, миллий меросимизнинг тарихини таърифлаб бера олмайди, ҳамда ўз касбига қизиқтира олмайди.

FOYDALANGYAN ADABYOT:

1. Абдуллаев А.А. санъат тарихи Т. 1991.
2. Апухтин О.К. Тасвирий санъат ҳақида сужбатлар Т.1961.
3. Азимова Б, Ражабов Р, Абдирасилов С.
4. Тасвирий санъатга оид аташамарнинг изоҳли луғати Т 1994.